

Během vyšetřování a procesu s Vladimírem Malým v letech 1951–1953 byla jedním z hlavních svědků Marie Lepšová, roz. Želiborová, která zároveň v poválečných letech byla jediným člověkem, který se snažil veřejně upozorňovat na nepotrestanou sedminásobnou vraždu a na krytí Malého některými příslušníky Bezpečnosti, především Václavem Hrnečkem. Jaké byly válečné a poválečné osudy Marie Želiborové a jak vysoká byla míra její důvěryhodnosti? Narodila se 2. září 1910 v Šindlových Dvorech u Českých Budějovic, ale domovskými příslušná byla do Lomnice nad Lužnicí. V roce 1930 se jí narodila nemanželská dcera Helena. Již od roku 1927 pracovala jako pedikérka v českobudějovickém obchodním domě Baťa. V říjnu 1939 se seznámila s Antonem Hagenem, řidičem budějovické služebny SD a SS-Hauptscharführerem (člen SS od roku 1934). Svůj vztah chtěli stvrdit manželstvím, ale to bylo Hagenovi zakázáno vzhledem k původu Želiborové (Hagen jako člen SS musel ke sňatku získat svolení nadřízených). Z toho důvodu si Želiborová 12. března 1943 zažádala o udělení říšskoněmecké státní příslušnosti, která jí byla udělena 23. srpna téhož roku, ale sňatek Hagenovi nadřízení stejně nepovolili. V roce 1941 byl Hagen povolán na východní frontu a v Českých Budějovicích pak trávil jen krátké zdravotní dovolené. Želiborová až do konce války využívala jeho byt v Riegrově ulici.²⁴¹

Právě Hagen Marii Želiborovou v roce 1940 seznámil s rodinou Karla Cuna, když ji v Cunově bytě představil jako svoji snoubenku. Hagen s Cunem v té době jezdil na lyže a stali se blízkými přáteli. Do Cunova bytu pak ještě před odchodem Hagen na frontu pravidelně Hagen s Želiborovou

241 SOkA Č. Budějovice, f. ONV Č. Budějovice, TNK 706/46, Protokol sepsaný s Marií Želiborovou, 31. 5. 1947.

přicházeli na společenská setkání, během kterých se u Cuna měly hrát karty a přicházely sem patrně i některé osoby židovského původu. Hagen i Cuno měli být u českobudějovické služebny SD známi svým negativním postojem k funkcionářům NSDAP a konflikty se svými nadřízenými. Tyto informace však pocházejí pouze z výpovědi Želiborové a prakticky nikdo jiný je po válce nemohl potvrdit.²⁴² Přesto se později mezi pamětníky objevily vzpomínky na údajné výroky Pauly Cunové proti pohlavárům třetí říše.²⁴³

Při poválečném vyšetřování Želiborová uváděla také další důvody, proč se přihlásila k německému občanství. Před německou okupací byl jedním ze zaměstnanců českobudějovického obchodu Baťa aranžér Rudolf Friedl, který hned na začátku okupace vstoupil do služeb Gestapa. Později byl přeložen ke klatovskému Gestapu a v revolučních dnech května 1945 byl při útěku zastřelen u Petrovic u Sušice. Friedl měl koncem roku 1939 Želiborovou údajně udat pro protiněmecké smýšlení a činnost a od vyšetřování ji měl ochránit právě Hagen. Udání patrně pramenilo z jejich údajných kontaktů s vedoucím poštovního odboje v Českých Budějovicích Vladimírem Wildtem (byl již na podzim 1939 udán konfidentkou Marií Dickovou a popraven v roce 1943).²⁴⁴ V roce 1943 byl Hagen jako příslušník SS obviněn německým vojenským soudem za nedovolený poměr s Češkou, na kterou navíc existovalo udání již z roku 1939. Právě tehdy se prý Želiborová rozhodla svou situaci vyřešit přihlášením k německé státní příslušnosti. Přesto byli údajně oba koncem roku 1943 zatčeni, Želiborová měla být vyslýchána přímo velitelem budějovické služebny Gestapa Hansem Mohrbeckem a jeho zástupcem Ludvigem Weidem. Pro nedostatek důkazů o nějaké protiněmecké činnosti měla být Želiborová propuštěna v únoru 1944 a Hagen opět poslán na východní frontu. Skutečným důvodem jejich vyšetřování Gestapem mohla být okolnost, že Želiborová v práci svým kolegům vyprávěla o činnosti Gestapa nebo SD, o které se doslechla od Hagena v době, kdy sloužil jako řidič u SD. Faktem je, že až do konce války posílala dceru Helenu pouze do české školy, jen její příjmení nechala za pomoci farního úřadu v Rudolfově úředně změnit na Pouzarová, aby na první pohled nebyla považována za její dceru a ušla pozornosti některých horlivých nacistů.²⁴⁵ Jeden z dalších možných důvodů, proč Želiborová usilovala o sňatek s Hagenem, naznačil po válce její kolega Václav Špulka: „Označení Želiborové za konfidentku Gestapa pokládám za nesmysl. Učinila-li si Želiborová známost s členem SS Hagenem, byla to

242 Tamtéž, Výslech obviněné Marie Želiborové, 21. 6. 1946.

243 POKORNÝ, Jiří: Historie matkou moudrosti? Příběh jednoho profesora. *Příloha Neděle s Lidovou demokracií*, č. 50 (13. 12. 1990), s. 5.

244 CIGLBAUER, Jan: *Hrdelní případy Mimořádného lidového soudu České Budějovice, 1945–1948*. Academia, 2018, s. 123–126.

245 SOkA Č. Budějovice, f. ONV Č. Budějovice, TNK 706/46, Žádost Marie Želiborové o osvědčení o národní spolehlivosti, 7. 3. 1946.

výhradně její osobní záležitost, poněvadž podle mého názoru chtěla se prostě provdat, poněvadž firma Baťa starší zaměstnankyně z pravidla propouští, o čemž ze strany vedoucích podniku byla téměř denně zmínka, v důsledku čehož snažila se Želiborová, které se toto opatření nejvíce týkalo, hledati zaopatření v manželství.²⁴⁶ Podle informace Karla Cuna z roku 1952 Hagen padl před koncem války na frontě, na jiném místě protokolu se však uvádí, že zemřel ve vazbě po roce 1945.²⁴⁷

O dehonestaci, internování a nejlépe o odsun Marie Želiborové ihned po válce velmi usilovali především Vladimír Malý a Václav Hrneček. Byla pro ně nebezpečnou svědkyní událostí v bytě Karla Cuna. Je možné, že nebýt toho, snad by se Želiborová po válce ani před Trestní nalézací komisí neocitla, i když tehdejší TNK běžně trestaly občany za z dnešního pohledu poněkud kontroverzní „provinění proti národní cti“ takzvanou horizontální kolaborací, tedy milostné vztahy s příslušníky nepřátelského národa. V dopise Zemskému národnímu výboru se Želiborová o Malém vyjádřila následovně: „Kopii mojí žádosti ze dne 22. 3. 1946 nemohu předložit, protože mně byla násilně odejmuta por. Hrnečkem při mém druhém neoprávněném předstíraném zatčení, osobním přítelem loupežného vraha Dra Malého, proti kterému jsem vedena Kriminální úřadovnou v Č. Budějovicích jako důležitý svědek. Byla jsem zaměstnána u fy Baťa v Č. Budějovicích 15 let, znají mne proto celé jižní Čechy a jednání několika jednotlivců, kteří jsou funkcionáři ONV a MNV, ale také dobří přátelé Dra Malého a těch, kdož si dnes protizákonně přivlastňují můj majetek a ještě před nedávnem chtěli mne násilně odstranit, vzbuzuje odpor jihočeské veřejnosti, která čeká, zda bude dán spravedlnosti průchod.“²⁴⁸

Dne 12. května 1945 zadržel Marii Želiborovou RNDr. Malý, dle pozdějšího protokolu na příkaz por. Průši. V internačním táboře v Suchém Vrbném měla zažít hrubé zacházení ze strany dozorců: „Při nucené práci jsem byla hlídána strážným ozbrojeným důtkami. Když jsem nemohla pro slabost práci vykonávat, byla jsem stráží bita a při jedné příležitosti jsem byla jistým Píchou zbita tak, že nebylo místočka na těle, které by nevykazovalo stop po násilném bití. Druhý den asi tak okolo 20. hodiny byly ke mne do malé světničky, kterou jsem obývala a neměla ani příkrývek k přikrytí, vpuštěni dva ruští vojíni, kteří mne mínili znásilnit. Jedině prosbou a pláčem jsem se onomu ponížení ubránila a přitom jsem zjistila, že jeden z přítomných Rusů je důstojníkem.“²⁴⁹

246 Tamtéž, Protokol sepsaný se svědkem Václavem Špulkou, 6. 11. 1945.

247 ABS, f. Ústředna státní bezpečnosti, sign. 306-606-3, Zápis o výpovědi Karla Cuna, 22. 10. 1952.

248 SOkA Č. Budějovice, f. ONV Č. Budějovice, TNK 706/46, Dopis Zemskému národnímu výboru v Praze, 27. 11. 1946.

249 Tamtéž, Výslech obviněné Marie Želiborové, 21. 6. 1946.

Dne 19. května byla předána z internačního tábora v Suchém Vrbném do krajské věznice, odkud byla propuštěna koncem prosince 1945 (již v červenci u ní byla zjištěna těžká srdeční choroba). Tehdy se její případ údajně kolaborace, nebo dokonce udavačství dostal před Mimořádný lidový soud, který ale celou věc uzavřel pro nedostatek důkazů. Jako osoba bez státní příslušnosti byla pracovním úřadem přidělena do obchodu s barvami a laky jejího pozdějšího manžela Josefa Lepše. Dne 23. března 1946, krátce poté co Želiborová učinila oznámení, že jí Vladimír Malý v květnu 1945 vykradl byt, byla por. Hrnečkem vylákána k přezkoumání osobních dokladů a protiprávně dopravena do internačního střediska II u řeky Malše. Svědkem jejího zatčení byl Josef Lepš: „Dne 23. 3. 1946 meškal jsem chvilku mimo kancelář a v mé nepřítomnosti přišli do kanceláře dva neznámí páni v civilu. Při mém vstupu do kanceláře oslovil mne jeden pán, jak jsem později zjistil, byl to por. Hrneček, hrubým tónem, zda jsem pan Lepš, jak je možné, že tuto Němku zaměstnávám, a obvinil mne přímo, že s touto udržuji poměr. Podal jsem por. Hrnečkovi vysvětlení ve věci Želiborové, že tuto zaměstnávám na základě přidělení pracovního úřadu a že tato má podanou žádost o přiznání čs. státní příslušnosti. Razítkem ONV ověřený opis této její žádosti jsem předal por. Hrnečkovi, který si ji pak zasunul do kapsy kabátu. Nato pak byla Želiborová přivolána z druhé světnice a při tom, když jsem zjistil, že míní Želiborovou vzít s sebou, žádal jsem od nich ukázat legitimace, čemuž por. Růžička vyhověl, kdežto por. Hrneček ne a při tom rukou máchl k por. Růžičkovi, což značilo, jak jsem z toho vycítil, aby i por. Růžička k tomu zaujal odmítavé stanovisko. Přesto však por. Růžička vyhověl. Když se Želiborová dotazovala slovy: kam mne, pánové, povedete?, odpověděl por. Hrneček, že se to dozví až dole. Slova ta byla pronesena por. Hrnečkem přímo hrubým a urážejícím způsobem. Na tento výrok odpověděl jsem oběma pánům, že na tomto místě stáli gestapáci, kteří se chovali rovněž takovým hrubým způsobem.²⁵⁰ Ježto jsem bral Želiborovou pod ochranu, řekl jsem těmto pánům slova: nedivte se, pánové, že ta žena s vámi nechce jít, ježto já jsem její zaměstnavatel, ji беру pod svou ochranu, poněvadž byl na ni v převratových dnech roku 1945 spáchán pokus loupežné vraždy. Por. Hrneček vystupoval tam gestapáckým způsobem, řval na mne, ale nepamatuji si přesně výrok, zda mne nazval fašounem. Nato pak pronesl por. Hrneček slova, že tento výrok musím odvolat a nebo že se budu za to zodpovídat na jiném místě. Podotýkám, že tento rozhovor byl veden za přítomnosti Želiborové. V době, kdy Želiborová meškala ještě ve druhé světnici, naznačil jsem oběma pánům, že nyní vím odkud vítr fouká a že jsou přátelé onoho pána profesora, čímž jsem mínil profesora Malého. Před odchodem tvrdili mi oba pánové, že Želiborová přijde asi za

250 Josef Lepš byl účastníkem domácího odboje, pronásledovaný Gestapem. Jeho první manželka Anna Lepšová zemřela za okupace po nervovém zhroucení.

Marie Lepšová,
roz. Želiborová,
v poválečných letech

hodinu zpět, což se však nestalo. [...] Asi ve 12 hodin telefonoval mi por. Hrneček osobně, při čemž naznačil, že Želiborová se více do zaměstnání nevrátí, ježto byl proti ní získán velice závažný materiál o její vině. Při tom mi naznačil, abych jako obchodník si dal velice dobrý pozor a do věci nezasahoval, neb bych mohl mít nepříjemné následky, že bych se ocitl v novinách, že nadřžuji osobám německé národnosti. Tento rozhovor byl veden por. Hrnečkem služebním tónem a pak později byl změněn na laskavý tón, abych o věci pomlčel, že mi radí dobře. Z tohoto rozhovoru jsem vycítil, že por. Hrneček mne chce jaksi ovlivnit, abych věc nechal v klidu a pracoval jednostranně ve prospěch profesora Malého. V mojí domněnce byl jsem utvrzen ještě tím, že když jsem byl druhý den na návštěvě u paní Bohušové, obchodnice v Plachého ulici, ale bydlící v témže domě co dříve profesor Malý a Želiborová.